

*Пендюра Максим Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРО ВІХИ ЖИТТЯ ТА НАУКОВУ СПАДЩИНУ ПРОФЕСОРА ГРАНІНА ОЛЕКСІЯ ФЕДОРОВИЧА

**(з нагоди Дня науки та до 100-річчя з дня народження вітчизняного
правознавця в галузі теорії права, талановитого вченого та педагога)
(9 жовтня 1923 року – 5 лютого 1988 року)**

Народився Олексій Федорович Гранін 9 жовтня 1923 року в м. Суми.

У роки Великої Вітчизняної війни, перебуваючи у лавах підпільної організації, брав безпосередню участь у боротьбі з фашистськими окупантами на Сумщині [1].

Після війни вступив на юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Після закінчення навчання у 1948 році був зарахований до аспірантури, по завершенню якої у 1958 р. захистив дисертацію на тему: «Советская представительная система» і здобув науковий ступінь кандидата юридичних наук.

У період з 1948–1949 рр. обіймав посаду консультанта Секретаріату заступника голови апарату Президії Верховної ради УРСР. З 1951 до 1958 року

працював на науково-педагогічних посадах кафедри теорії і історії держави і права Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

У червні 1958 року Олексій Федорович переходить на викладацьку роботу до Київської філії Вищої школи МВС СРСР, яка згодом отримала статус самостійного вищого навчального закладу – Київська вища школа МВС і до 1988 року працював на посадах старшого викладача, доцента, професора кафедри загально-правових дисциплін.

У 1975 році захистив дисертацію на здобуття доктора юридичних наук, а вчене звання професора отримав у 1983 році. Науковій творчості Олексія Федоровича притаманний постійний пошук нових підходів до вирішення проблем загальної теорії держави та права. Він є автором понад 50 наукових

праць, які в першу чергу стосуються адаптації загально-теоретичних положень до особливостей діяльності органів внутрішніх справ. Зокрема, він, чи не найперший серед теоретиків права, ще у 1975 році у дисертаційному дослідженні узагальнив результати галузевих досліджень і започаткував послідовне теоретичне осмислення проблем правоохоронної діяльності; специфіки організації і діяльності міліції; гарантій забезпечення законності в її діяльності тощо. Із застосуванням діяльнісного підходу до зазначених проблем, а саме цей підхід, як до речі й системний та аксіологічний, найбільш цікавив Олексія Федоровича, він дослідив методи та форми забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, механізми застосування ними норм права, питання співвідношення законності та доцільності, ініціативи працівників органів внутрішніх справ, особливості їх професійної свідомості та інші складові цих проблем. Значення, яке він надавав саме цій проблематиці чітко витікає із спрямованості його публікацій тих років. Так, у 1963 році вийшла наукова праця присвячена законності, як провідному принципу організації і діяльності міліції;

З 1966–1969 роки досліджує проблеми правової культури працівників органів внутрішніх справ і проблеми законності в їх діяльності, результатом чого стають праці щодо дисципліни в органах МООП та її ролі в укріпленні законності (1967) та щодо правової культури працівника органів внутрішніх справ (1969);

У 1969–1970 роках спрямовує свої творчі зусилля на вивчення протиріч, правопорушень, ініціативи і оперативного ризику в діяльності органів внутрішніх справ. Публікуються праці присвячені проблемам законності і правопорядку (1970);

У 1972–1973 роках в центрі його особливої уваги суспільний порядок, правове виховання, правосвідомість, примус і переконання в діяльності органів внутрішніх справ, і відповідно виходять публікації щодо переконання і примусу у правоохоронній діяльності (1973);

1975 рік ознаменувався захистом докторської дисертації за темою: «Теоретичні питання соціалістичної законності в діяльності органів внутрішніх справ». Після захисту докторської дисертації, проблеми законності набувають першочерговості серед його наукових інтересів і стають основною темою його досліджень. Публікуються праці присвячені закону як відображенню волі та інтересів народу, засад діяльності ОВС (1981). Поряд з цією тематикою він вивчає проблеми структури суспільного порядку, соціальні відхилення, правове виховання, оптимізацію навколишнього правового середовища, правовий прогрес тощо. Публікуються праці: Особливості правової діяльності МВС в умовах соціального прогресу (1987); Гарантії соціалістичної законності в діяльності органів внутрішніх справ (1982).

Другим напрямом наукових досліджень Олексія Федоровича стають аксіологічні проблеми права, зокрема правова культура, правове виховання, правовий прогрес, у їх різноманітних зв'язках та аспектах. І знову слід підкреслити, що й у розробці проблем правової культури та правового прогресу він був, щонайменше, серед перших. Його праця «Правова культура працівників установ органів внутрішніх справ», яка вийшла у 1969 році, у подальшому використовувалась майже усіма дослідниками цієї проблеми.

Проблеми правового прогресу, які визначив Олексій Федорович, й на сьогодні є актуальними, хоча ми живемо в іншому столітті, докорінно змінилися економічна, політична і правова системи деякі з цих проблем досліджені і конкретизовані науковцями, але більшість їх чекає на своїх дослідників.

Третій напрям – це методологія правознавства. Незважаючи на те, що у своїх працях Олексій Федорович, як правило, цю проблему не виокремлював і не окреслював, але питанням методології юридичної науки він завжди приділяв значну увагу і намагався у своїх дослідженнях використовувати новітні для того часу наукові методи, розробляв методику їх застосування у вивченні конкретних проблем правознавства, а саме: діяльнісний підхід при дослідженні питань правоохоронної діяльності, професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ, правового виховання, правової свідомості тощо; системний підхід у вивченні гарантій законності, системи органів внутрішніх справ; аксіологічний підхід при дослідженні проблем правової культури, цінності права, цінностей у праві, правового прогресу.

У останні роки Олексія Федоровича цікавив синергетичний підхід до праворозуміння, який він мав змогу лише частково реалізувати у своїй останній науковій праці «Роль органів внутрішніх справ в оптимізації правового середовища».

Характерними рисами наукових розробок Олексія Федоровича були:

- вихід за межі нормативного підходу до праворозуміння, дослідження правових явищ у широкому соціальному контексті – культурних, психологічних, ідеологічних, ціннісних умов функціонування права;
- використання результатів досліджень вчених зарубіжних країн, особливо Східної Європи – Польщі, Чехословаччини, Румунії;
- поважне відношення до думок вчених в тому числі і опонентів та інші якості, що притаманні творчому науковцю.

Під його керівництвом почала створюватися наукова школа «Законність і правопорядок та їх забезпечення органами внутрішніх справ», зокрема за такими пріоритетними напрямками: теоретичні питання законності та правопорядку, які знайшли відображення у докторській дисертації Олексія Федоровича, більш як 50 праць з цієї проблематики, в тому числі 5 монографій [2, с. 7–9].

Вибрані наукові праці Олексія Федоровича Граніна [3; 4]:

1. Советская представительная система : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 Теория и история государства и права. История политических и правовых учений. Киев, 1958. 20 с.
2. Правовая культура работника учреждений внутренних дел // Киевская высш. школа МВД СССР. Киев, 1969. 67 с.
3. Теоретические вопросы социалистической законности в деятельности органов внутренних дел: Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук // АН УССР. Объед. совет ин-та философии и ин-та государства и права. Киев, 1975. 52 с.
4. Теоретические вопросы социалистической законности в деятельности органов внутренних дел : дис. ... док. юрид. наук // Киевская высшая школа МВД СССР. Каф-ра государственно-правовых дисциплин. Киев, 1975. 419 с.
5. Гарантии социалистической законности в деятельности органов

внутренних дел // КВШ МВД СССР. Киев : КВШ МВД СССР, 1982. 80 с.

6. Особенности правоохранительной деятельности органов внутренних дел в условиях социалистического прогресса: (Теоретические аспекты) : учеб. пособ. // МВД СССР КВШ. Киев, 1987. 96 с.

7. Формирование правовой культуры при изучении курса теории государства и права. Контрольные задания // КВШ МВД СССР. Киев, 1988. 36 с.

8. Гранин А. Ф., Тихомиров А. Д. Роль органов внутренних дел в поступательном развитии и оптимизации правовой среды советского общества. // Роль органов внутренних дел в преодолении антиобщественных проявлений. Киев, 1988. С. 117–123.

Список використаних джерел

1. Орлята з «Прапора» URL: https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/orlyata_z_prapora.pdf

2. Ведерніков Ю. А., Тихомиров О. Д. Пам'яті видатного науковця і педагога – доктора юридичних наук, професора Граніна Олексія Федоровича. Матеріали науково-теоретичної конференції Правоохоронна діяльність: історія, сучасний стан, перспективи розвитку (присвячена пам'яті видатного науковця О. Ф. Граніна) / Редкол. : А. М. Завальний, Н. В. Лазнюк, М. М. Пендюра, Д. О. Тихомиров. Київ : НАВС, 2017. С. 7–9. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14539/1/%d0%9f%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%be%d0%be%d1%85%d0%be%d1%80%d0%be%d0%bd%d0%bd%d0%b0%20%d0%b4%d1%96%d1%8f%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%8c%2823.03.2017%29.PDF>

3. Бібліотека Національної академії внутрішніх справ URL: <https://library.naiu.kiev.ua/poshuk-po-biblioteci.html>

4. Советская представительная система : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 Теория и история государства и права. История политических и правовых учений. Киев, 1958. 20 с.

*Пархоменко Наталія Миколаївна,
завідувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького
НАН України, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України*

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПРАВОПОРЯДКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Одним з головних завдань держави в особі правотворчих органів влади є формування системи правил поведінки, які забезпечуватимуть баланс інтересів та обов'язків, захист прав і свобод усіх суб'єктів права як за звичайних, так і за надзвичайних умов. Наявність якісного та такого, що відповідає об'єктивному розвитку суспільних відносин законодавства саме по собі становить цінність для